

Een 16de-eeuws depot van gouden en zilveren munten uit Zingem (prov. Oost-Vlaanderen)

Luk Beeckmans & Frans De Buyser

1 Vondstomstandigheden

Op 31 mei 1997 ontdekt de heer W. Van Driessche uit Zingem een unieke goudschat bij renovatiewerken aan zijn pas aangekochte woning. Bij het verwijderen van een oude bevoering uit Doornikse kalksteen haakt hij op nauwelijks twintig centimeter diepte met de punt van zijn houweel in het oor van een steengoedkruijke. Het recipiënt komt gaaf aan de

oppervlakte en bevat 76 goudstukken en 8 grote zilverstukken, grotendeels uit de Spaanse tijd.

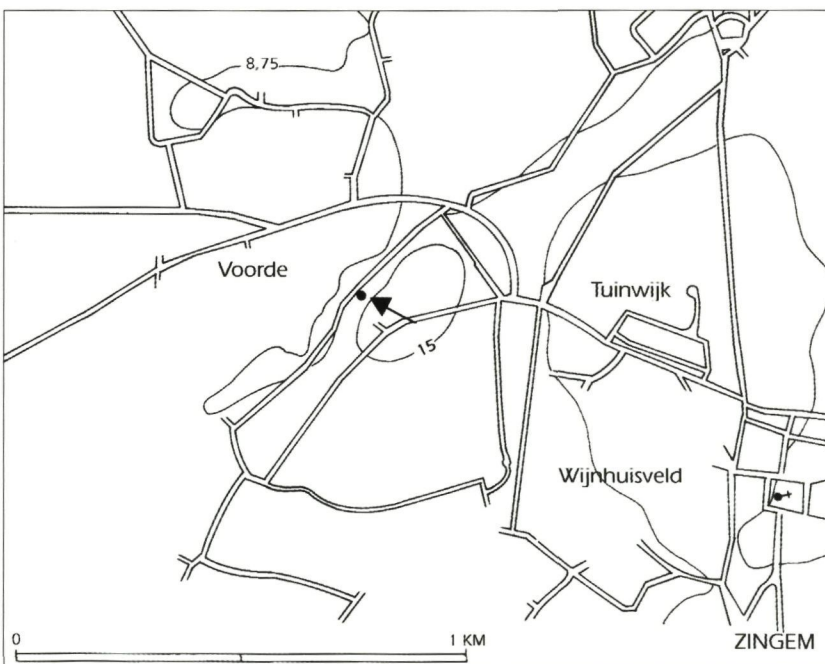
Amper een paar uur na de vondst worden we via Cathy Cruyt, gids in het Provinciaal Archeologisch Museum Zuid-Oost-Vlaanderen, site Velzeke, op de hoogte gebracht en nog dezelfde avond kunnen we ter plaatse de eerste vaststellingen doen¹.

Het depot is aangetroffen in een oude woning langs de Pulmstraat, ingeplant ten zuidoosten van de Stampkotbeek en gekend onder het kadaster-nummer Sectie A, nr. 345m (fig. 1).

Het huis, momenteel in twee panden onderverdeeld, blijkt een lange geschiedenis achter de rug te hebben. Het is door de tijd heen echter zo erg verbouwd en aangepast dat de oudere bouwfasen nog met moeite waar te nemen zijn (fig. 2). Deze langgevelwoning is voorzien van een scherpe dakhelling met muurvlchtingen in de zijpuntgevels. Samen met het volume van het pand wijst deze bouwtrant naar de eerste helft van de 18de eeuw. Dit wordt mogelijk bevestigd door de jaartallen 1721 en 1723, gebeiteld in twee moerbalken van de woning.

Deze 18de-eeuwse woning is op haar beurt een verbouwing van één of meerdere bouwfasen die tot de 16de eeuw teruggaan. We baseren ons hiervoor enerzijds op het feit dat de 18de-eeuwse binnenmuren zijn aangelegd boven op een oorspronkelijke bevoering in Doornikse kalksteen, waaronder de 16de-eeuwse muntschat verborgen was. Anderzijds bevindt zich in het pand een derde gedateerde moerbalk (1591), dit keer met uitgedisselde eindpunten. Deze bewerking duidt op een woning opgetrokken in houten skeletbouw met leemaanvulling. Het is echter niet uitgemaakt of deze balk gerecupereerd is uit een laat-16de-eeuwse verbouwing van deze woning of werd aangevoerd uit een andere constructie².

1 *Situatiekaart met aanduiding van de vindplaats.*
Carte de situation.

¹ Met dank aan de familie Van Driessche uit Zingem en aan het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen voor de toelating tot onderzoek, aan juffrouw C. Cruyt voor de melding van de vondst en naar Peter Van Der Plaetsen voor zijn tussenkomst in deze zaak.

² Met dank aan de heer L. Robijns, Dienst Monumenten & Landschappen van de Provincie Oost-Vlaanderen voor commentaar over de bouwgeschiedenis van het pand. Onze dank gaat tevens naar de heer R. Van Laere, van het Munt- en Penningkabinet van de Provincie Limburg, voor het kritisch nalezen van de tekst en aan C. Van Leemput voor de check-up van de inventaris. We danken graag Prof. Dr. G. De Boe voor de mogelijkheid die hij bood om dit artikel te publiceren en we waarderen de hulp van de medewerkers van het I.A.P. voor de foto's (H. Denis) en het tekenwerk (D. Van Cotthem).

Op de Popp-kaart van Zingem, midden 19de eeuw, herkennen we het pand als het hoofgebouw van een boerderij. De bijgebouwen (schuur en stallen) zijn inmiddels afgebroken (fig. 3).

2 Het depot

2.1 HET Kruikje

De muntschat is verzameld in een conisch steengoedkruikje met zonale ribversiering. Deze zgn. "pinte" draagt een bruine kleur aan het oppervlak en is bedekt met zoutglazuur (fig. 4). Soortgelijke kruikjes zijn ons voldoende bekend uit de Rijnstreek, met o.a. Keulen, Frechen en Raeren als belangrijke productieplaatsen³. We vinden hetzelfde type eveneens terug in Bouffiuulx-Châtelet⁴. Het wordt gedateerd in de tweede helft van de 16de eeuw. Het kruikje van Zingem is vermoedelijk aan dit laatste productiecentrum toe te schrijven. Vermeldenswaard is het feit dat de zilverschat van Sint-Martens-Lennik I (1597) in een analoog kruikje was verstopt⁵.

2.2 DE MUNTEN

De oudste munt uit het depot dateert nog uit de 15de eeuw. Het betreft een Engelse angelot (nr. 64) uit de tweede regering van Edward IV (1471-1483). De recentst gedateerde munt, die zich ongeveer honderd jaar later situeert, is een dukaat uit het Palzgraafschap Simmern op naam van Richard I (1569-1598), geslagen in 1578 (nr. 63). Een aantal ongedateerde goudstukken van Philips II (nrs. 45 tot 56) vormt echter een probleem. We kunnen momenteel op geen enkele basis uitsluitel geven dat bepaalde van deze munten niet later zouden geslagen zijn dan de gedateerde sluitmunt (fig. 5).

2.2.1 Munten uit de Boergondische en de Spaanse Nederlanden

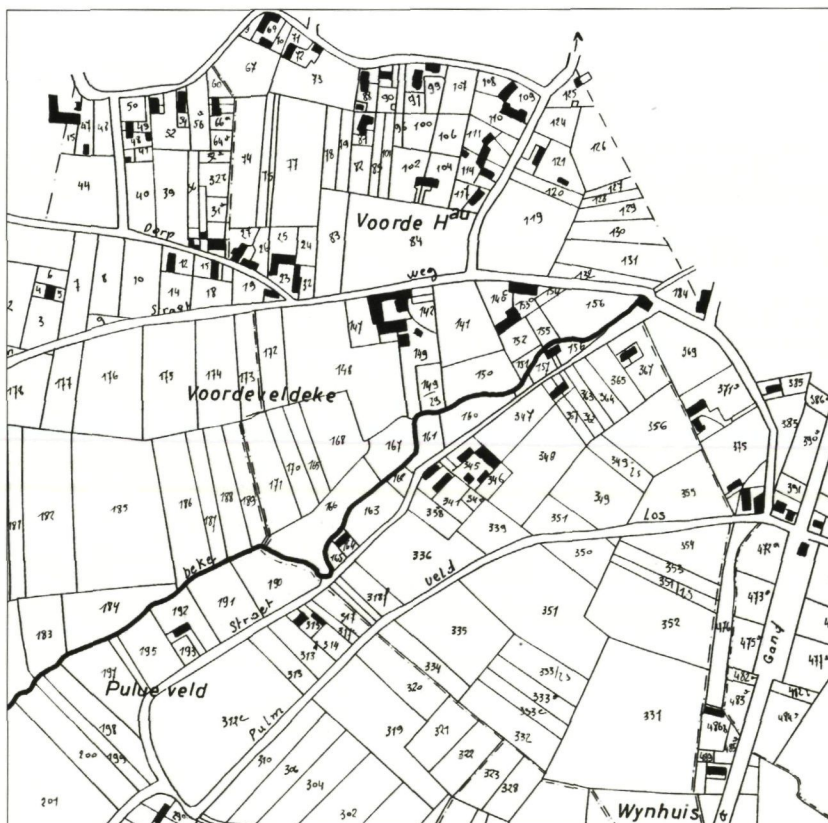
Het depot van Zingem bevat 36 munten uit de Boergondische en de Spaanse Nederlanden (42,85 % in aantal en 30,84 % in waarde), waaronder 28 goudstukken en 8 zware zilverstukken (fig. 6).

De vroegste munten uit deze reeks worden gevormd door een groep van vier Boergondische goudstukken: drie Philippusgoudgulden en één halve Philippusgoudgulden uit de regeringsperiode van Philips de Schone (1482-1506) (nrs. 1 tot 4). Ze zijn tijdens de periode 1499-1506 geslagen in Antwerpen (2 ex.), Brugge (1 ex.) en Dordrecht (1 ex.). Deze munten komen nog geregeld voor in

2 De woning langs de Pulmstraat tijdens de recente verbouwing. De kenmerken van de oudere bouwfases worden volledig weggewerkt (foto G. Welleman).
La maison dans la Pulmstraat en cours de transformation. Les caractéristiques de l'ancien bâtiment sont entièrement masqués.

3 Uittreksel uit de Popp-kaart van Zingem.
Extrait du plan cadastral Popp.

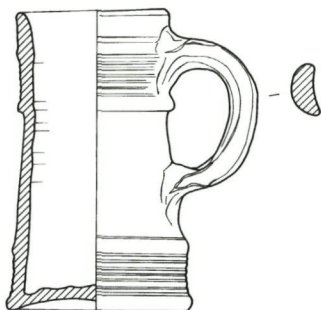
³ Reineking-Von Bock 1976, 218-222.

⁴ Matthys 1971, 29, nr. 43 en 44.

⁵ Ibid., 13. De auteur vermeldt verkeerdelijk Sint-Kwintens-Lennik in plaats van Sint-Martens-Lennik.

4 *Het steengoedkruikje als recipiënt van de muntschat. Schaal 1:3.*

La petite cruche en grès ayant contenu le trésor. Ech. 1:3.

laat-16de-eeuwse en 17de-eeuwse vondsten en blijven geattesteerd in de officiële tarieven tot 1619.

De meest dominante muntenreeks in deze schat dateert ontegensprekelijk uit de regering van Philips II (1555-1598), met niet minder dan 31 stukken: drie gouden realen (Antwerpen 1 ex., Dordrecht 1 ex. en Nijmegen 1 ex.); 19 halve gouden realen (Antwerpen 7 ex., Brugge 2 ex., Nijmegen 4 ex. en Dordrecht 6 ex.); één Boergondische goudgulden uit Nijmegen en 8 zilveren daalders (Antwerpen 4 ex., Maastricht 2 ex., Nijmegen 1 ex. en Dordrecht 1 ex.). Deze munten zijn geslagen tijdens de periode 1557-1576 (nrs. 6 tot 36).

De aanmunting van realen en halve realen wordt tijdens de regering van Philips II met aangepaste beelden naar voortgezet. Voor het eerst verschijnt op de gouden munten een realistisch portret van de koning, een innovatie die reeds eerder werd toegepast op de zilveren karolusgulden. Vanaf midden 1557 verschijnt de zware philipsdaalder. In 1567 wenst Philips II het monetaire systeem van de Nederlanden aan te passen aan dat van het Heilig Roomse Rijk, waardoor de guldens

en de Boergondische daalders en deelmunten in overeenstemming met de normen van het Keizerrijk worden aangemunt. Deze beslissing wordt in 1571 echter herroepen.

De titel van koning van Spanje wordt tot in 1561 aangevuld met ANG(liae) R(ex). Door zijn huwelijk met koningin Mary I Tudor († 1558) voert Philips II immers de titel van koning van Engeland. Voor de keerzijde van de munten van de eerste en de tweede uitgifte wordt de leuze DOMINVS MI(C)HI ADIVTOR (= De Heer is mijn helper) gekozen⁶.

De opstand tegen Philips II betekent een duidelijke breuk in de muntslag. Wanneer de Spaanse troepen in 1577 tijdelijk zijn verdwenen, worden in het hele land de traditionele munten door andere typen vervangen. Van deze latere uitgiften zijn in de schat van Zingem geen voorbeelden meer aanwezig.

2.2.2 Munten uit Spanje

Uit Spanje zijn 20 munten afkomstig (23,80 % in aantal en 34,15 % in waarde). Een viertal dubbele excelentes, geslagen in Sevilla zijn op naam van Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië (1474-1504)(nrs. 37 tot 40) (fig. 7).

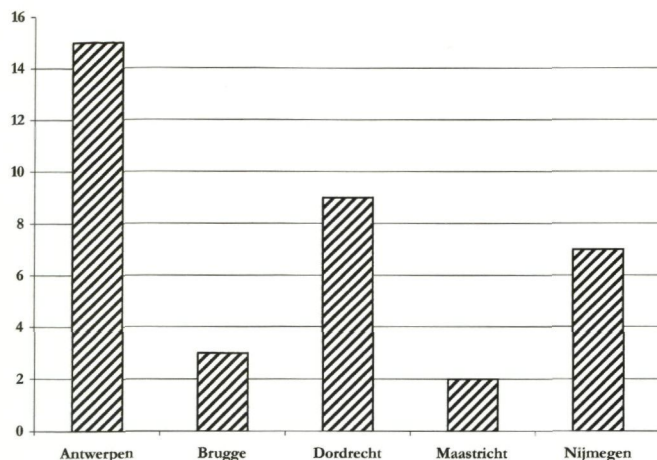
Terwijl de Aragonese munten alleen de naam van koning Ferdinand dragen, wordt in Castilië daarentegen gemunt op naam van beide vorsten. In 1497 wordt het Castiliaanse muntwezen grondig hervormd door de invoering van de *excelente de la Granada*, in waarde gelijk aan de in Aragon reeds lang gebruikte dukaat en de dubbele excelente. De aanmunting van deze nieuwe soorten wordt weldra bijzonder omvangrijk, doordat de ontdekking van Amerika een ongekende hoeveelheid goud – later ook zilver – naar Spanje voert,

5 *Het 16de-eeuws muntdepot van Zingem-Pulmstraat (foto H. Denis, I.A.P.).*

Le trésor du 16ème siècle de Zingem-Pulmstraat.

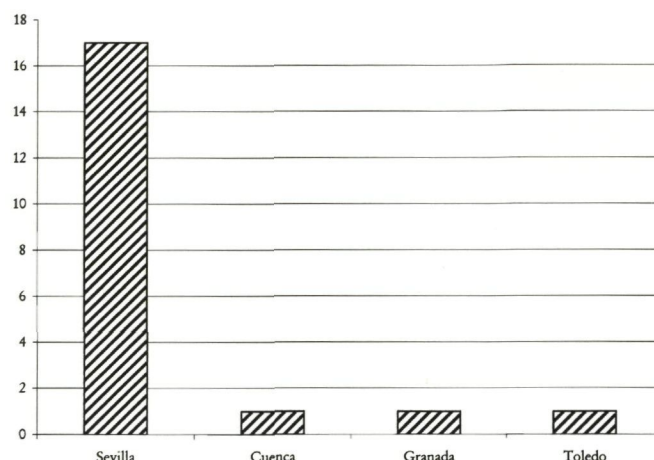

⁶ Van Laere 1994, 153-158.

6 *Frequentieverdeling van de munten uit de Boergondisch-Spaanse Nederlanden, volgens atelier.*

Fréquence des pièces des Pays Bas bourguignons et espagnols, selon les ateliers.

7 *Frequentieverdeling van de munten uit Spanje, volgens atelier.*

Fréquence des pièces d'Espagne, selon les ateliers.

dat vrijwel uitsluitend in de Castiliaanse munthuizen wordt verwerkt. Na de dood van Isabella (1504) en van Ferdinand (1516) zijn hun namen op de munten nog lange tijd gehandhaafd, tenminste tot in 1537. De precieze datering van deze munten blijft een probleem. Een datering op basis van de munttekens (essayeursymbolen) is momenteel nog steeds niet mogelijk door gebrek aan bronnenonderzoek.

Van de regering van Johanna en Karel I (1504-1516 = Karel V in de Zuidelijke Nederlanden) stammen 4 stukken van één escudo. Twee werden geslagen in Sevilla, één in Cuenca en één in Toledo (nrs. 41 tot 44).

In een poging om de uitvoer van goudgeld uit Spanje tegen te gaan wordt in 1535 een escudo van lager gehalte ingevoerd, overeenkomende met de Franse kroon. Hierop wordt voor het eerst de naam van de regerende Karel I aangebracht.

De uitvoer van Spaans goud duurt echter onverminderd voort. Zo komen tijdens de regering van Philips II (1555-1598) en ook later enorme hoeveelheden escudos, dubbele escudos en vierdubbele escudos in het buitenland terecht. De goudaanmuntung van de West-Europese landen, waaronder de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden, is zelfs grotendeels aangewezen op het Amerikaans goud dat bijna uitsluitend in de vorm van escudos of veelvoud daarvan beschikbaar is. Vermoedelijk is daarom ook minder zorg besteed aan de uiterlijke afwerking van deze munten. Ook al blijft het gewicht nauwkeurig onder controle, de muntplaten worden zeer onregelmatig geknipt en geplet, zodat de meeste stukken slechts fragmenten van de omschriften vertonen, die op hun beurt dan weer de classificatie bemoeilijken⁷.

Het leeuwenaandeel van de Spaanse goudstukken uit deze schat wordt eveneens gemunt tijdens de regering van Philips II (nrs. 45 tot 56). Eén escudo is geslagen in Sevilla, de 11 dubbele escudos komen respectievelijk uit Granada (1 ex.) en uit Sevilla (10 ex.).

Zoals hierboven reeds is vermeld vormt de precieze datering van deze munten door het ontbreken van een jaartal een probleem. Er zijn momenteel te weinig elementen ter beschikking om via een andere weg tot een haarscherpe datering te komen.

2.2.3 Munten uit andere naties

Precies een derde van de schat of 28 munten (33,33 % in aantal en 35 % in waarde) is afkomstig uit andere naties (fig. 8-9).

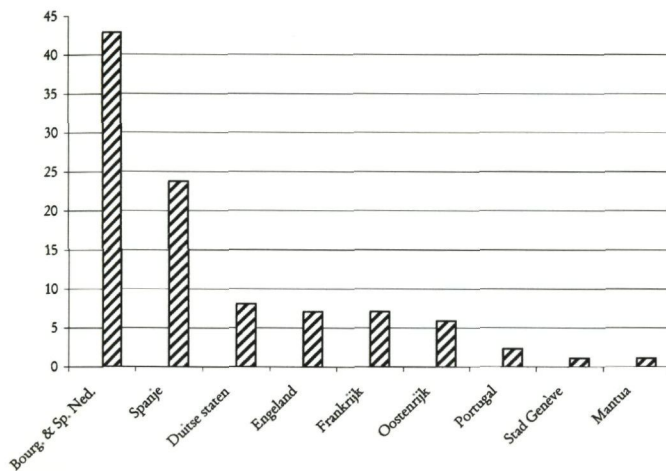
Duitse vorstendommen

De goudmunten uit de Duitse vorstendommen, die nochtans vanaf het tweede kwart van de 16de eeuw in betekenis achteruitgaan, zijn nog door zeven munten vertegenwoordigd (8,3 % in aantal en 10,45 % in waarde). Het betreft twee gulden uit Keulen, respectievelijk een zeldzaam aartsbisschoppelijk stuk op naam van Herman IV von Hessen (1480-1508) (nr. 57) en een stuk van het Heilig Roomse Rijk op naam van Maximiliaan II (1564-1576) (nr. 58). We noteren tevens een viertal goudstukken uit het aartsbisdom Salzburg: een dukaat van Michael von Küenburg (1554-1560) (nr. 59) en drie prachtig bewaarde dubbele dukaten van Johann Jacob von Belasi (1560-1586) (nrs. 60 tot 62). De rij wordt afgesloten door een dukaat, afkomstig uit het Palzgraafschap Simmern, op naam van Richard I (1569-1598) (nr. 63).

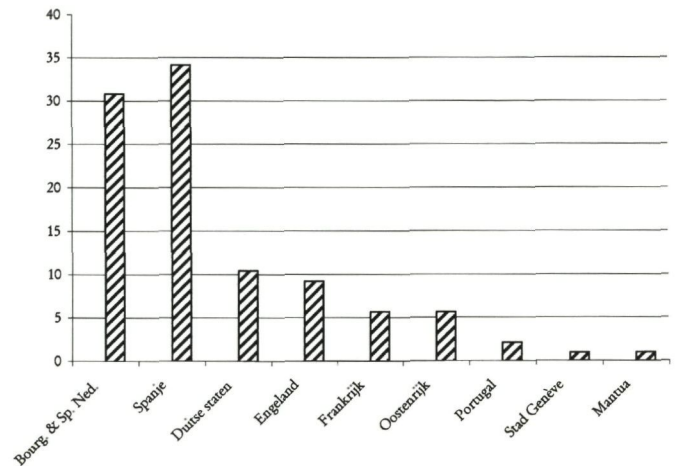
Koninkrijk Engeland

Uit Engeland komen een zestal (7,1 % in aantal en 9,23 % in waarde) gold angels of angelots, munten ter waarde van 2/3 rozenobel met de afbeelding van Sint-Michaël (nrs. 64 tot 69). Ze worden in

⁷ van Gelder 1965-66, 138-142.

8 Frequentieverdeling volgens de verschillende territoria.
Fréquence des pièces selon les territoire d'origine.

9 Diagram van de verschillende territoria volgens muntwaarden.
Fréquence des pièces selon les territoire d'origine.

Londen geslagen tijdens de regering van Edward IV (1461-1483) (1 ex.), Hendrik VII (1485-1509) (3 ex.) en Hendrik VIII (1509-1547) (2 ex.). Tot diep in de 16de eeuw blijven deze munten ook in de Nederlanden heel populair. Vanaf 1580 worden de angelots zeldzamer in onze gewesten, terwijl grote aantallen nobels en rozenobels in de plaats komen.

Koninkrijk Frankrijk

Frankrijk is eveneens vertegenwoordigd door zes klassieke goudstukken (7,1 % in aantal en 5,69 % in waarde): vijf écus d'or au soleil, waarvan twee van Lodewijk XII (1497-1515) (1 ex. van Toulouse) en drie van Frans I (1515-1547) (Parijs 2 ex. en Lyon 1 ex.). Ze worden aangevuld door één écu d'or de Dauphiné uit Romans (nrs. 70 tot 75).

Oostenrijkse landen

Een cluster van vijf dukaten (5,9 % in aantal en 5,63 % in waarde) komt uit verschillende Oostenrijkse en ex-Hongaarse munthoven (nrs. 76 tot 80). Een dukaat van Ferdinand I, als koning van Bohemen en Hongarije (1523-1564), is geslagen in Linz; een dukaat, eveneens op naam van Ferdinand I, als Rooms-Duits keizer (1556-1564), is aangemunt in Klagenfurt. Drie dukaten zijn geslagen in Kremnitz (Hongarije), tijdens de regering van Maximiliaan II (1564-1576).

Koninkrijk Portugal

Uit Portugal, dat de invoer van het goud uit West-Afrika beheerst, komen een paar cruzados (2,3 % in aantal en 2,11 % in waarde), geslagen in Lissabon tijdens de regering van Jan III (1521-1557) en van Sebastiaan I (1557-1578) (nrs. 81 en 82). De Portugese cruzado is in oorsprong gelijk aan de dukaat, maar wordt in de loop van de 16de eeuw

in gewicht verlaagd. Onder de regering van de laatste onafhankelijke koning van Portugal, Sebastiaan I, worden cruzados van een nieuw type ingevoerd.

Zwitserse en Italiaanse territoria

Tenslotte dienen we nog een écu-pistolet uit de stad Genève (nr. 83) en een scudo d'oro, geslagen te Mantua onder Guglielmo Gonzaga (1550-1575) (nr. 84), te vermelden. Deze munten illustreren op hun beurt nogmaals het internationaal karakter van de goudcirculatie in deze periode.

2.3 DEFINITIE VAN DE MUNTSCAT

Dit depot, bestaande uit 76 goed geselecteerde goudstukken en 8 grote zilverstukken, geeft de indruk een evenwichtig uitgebouwde spaarschat te zijn.

3 Tijdstip van verberging

Bij het vaststellen van het verbergingsjaar van deze muntschat zijn twee invalshoeken van belang: de strikt numismatische informatie, afkomstig uit de studie van het muntdepot en de historische gegevens over Zingem.

Op numismatisch vlak stellen we enerzijds vast dat de muntenreeks uit de Spaanse Nederlanden stopt in 1576. Anderzijds dateren de recentste vreemde munten uit 1577 (nrs. 61, 62 en 80) en uit 1578, met de sluitmunt van Richard I van Simmern (nr. 63). Deze vier munten zijn prachtig bewaard, sommige hebben zelfs hun ateliërglans behouden (nr. 61 en 62). Het ligt voor de hand dat deze munten weinig hebben gecirculeerd en dat ze snel na hun uitgifte zijn opgepot.

Zoals hoger vermeld zijn de ongedateerde Spaanse munten van Philips II (nrs. 45 tot 56) van

geen nut om de juiste verbergingsdatum te bepalen. Enkele mogelijke dateringelementen uit de Spaanse numismatiek helpen ons voorlopig ook niet verder. Enerzijds verschijnt het wapen van het veroverde Portugal (1580) slechts vanaf 1589 op de Spaanse goudmunten en anderzijds blijft het essayeursmerk voor Sevilla (de gedraaide letter p) tot in 1590/91 in gebruik. Tenslotte verschijnen de vroegst gedateerde dubbele escudos in Sevilla pas in 1588. Deze komen in de schat van Zingem echter niet meer voor.

Op historisch vlak is het feit dat de gedateerde sluitmunt (1578) samenvalt met de periode van de Gentse Calvinistische Stadsrepubliek (1577-1584) van kapitaal belang. Uit historische bronnen weten we immers dat een Gents garnizoen op Pinksteren 1578 naar Zingem trok en er zware verwoesting aanrichtte, waarbij vooral de kerk het moest ontgelden. Nog tijdens hetzelfde jaar trokken plunderende Fransen, die gelegerd waren op de Eindries in Oudenaarde, door Zingem.

In 1582 kon hertog Alexander Farnese Oudenaarde ontzetten en twee jaar later ook Gent. Pas in 1585 keerde de rust in Zingem weer en kon de gevluchte pastoor Jan Aerts naar zijn parochie terugkeren. Hij vond de kerk totaal geplunderd en in puin; vele parochianen waren dood of verdwenen⁸.

Hiermee was het onheil voor Zingem nog niet achter de rug want in 1586 mislukte de oogst en kwam er ziekte en hongersnood. Wij citeren uit het werk van pastoor De Roucq hierover de volgende passage: "*De menschen storven met hoopen ende sij aeten draf, cruiden, bloet van doode peerden en dierghelijcke saecken, dat men eenen schroom ende afkeer van soude hebben. Deghene die pap van lijsebroot coesten krijghen hem docht dat sij kermis haedden*"⁹.

Op basis van deze numismatische en historische gegevens kan 1578 inderdaad als definitieve verstoppingsdatum voor deze spaarschat worden voorgesteld. Nochtans dienen we voorzichtig om te springen met deze conclusie. Op historische grond moeten we eveneens rekening houden met de calamiteiten uit de volgende jaren en op numismatisch gebied mogen we de problematiek van de ongedateerde Spaanse munten van Philips II niet uit het oog verliezen. Hierdoor dienen we de voorgestelde verstoppingsdatum eventueel te extrapoleren tot de periode 1578-1588¹⁰.

Het ligt voor de hand dat deze woelige fasen uit de geschiedenis van Zingem aanleiding hebben gegeven om deze spaarschat af te sluiten en wellicht ook belet hebben dat hij opnieuw in omloop is gebracht.

4 Vergelijking met enkele andere goudschatten uit de tweede helft van de 16de eeuw

Muntschatten uit de regeringsperiode van Philips II zijn in ons land relatief frequent. Meestal betreft het zilveren munten, aangevuld door enkele goudstukken en/of enkele koperstukken: Dendermonde: 33 Au en 222 Ag; Denderhoutem II: 1 Au

en 11 Ag; Boorseme: 4 Au en 56 Ag; Peer: 170 Ag/Ae; Kortrijk: 2 Au en 325 Ag en 13 Ae; Ravels: 4 Au en ongeveer 140 Ag¹¹; Ninove: meer dan 2 Au en 15 Ag¹²; Ophasselt I: 12 à 15 Ag¹³, enz.

Belangrijke goudschatten, eventueel aangevuld door enkele geselecteerde zilverstukken, zijn daarentegen zeldzaam te noemen. In bepaalde gevallen betreffen het bovendien oude vondsten, die meestal onvoldoende zijn gedocumenteerd en inmiddels werden omgesmolten ofwel verspreid raakten in het verzamelaarscircuit. Zo bevatte een goudschat uit het naburige Etikhove (1869) "*...une certaine quantité de monnaies d'or...*", waaronder gouden realen van Karel V en van Philips II uit de Spaanse Nederlanden, Spaanse munten op naam van Ferdinand & Isabella en Philips II, kronen van Frans I van Frankrijk en meerdere goudstukken van Sebastiaan I van Portugal. De recentste gekende munt, een gouden reaal van Philips II, dateert uit 1557-1577. De summier documentatie van de vondst, enkel gebaseerd op een dagbladartikel in *L'Echo de Renaix* van 16 mei 1869, laat geen verdere conclusies toe.

Een interessante vondst uit ons land, waarvan geen vindplaatsgegevens voorhanden zijn, werd in 1925 in Nederland geveild. Dit depot van 79 goudstukken is kwantitatief vergelijkbaar met de vondst van Zingem. Ook wat de opbouw betreft kunnen enkele parallellen worden getrokken: munten uit de Boergondische en Spaanse Nederlanden (39,2 %) en uit Spanje (36,7 %) zijn ruim vertegenwoordigd, terwijl goudstukken uit Frankrijk, Engeland en Italiaanse territoria eveneens een evenredige verhouding vormen met het depot van Zingem. Goudstukken uit Portugal en uit Duitse en Oostenrijkse territoria zijn echter totaal afwezig. Deze vondst is gedeponneerd tussen 1560 en het einde van de 16de eeuw.

In Cerfontaine (Namen) kwamen in 1938 een dertigtal goudstukken aan het licht bij het afbreken van een oude woning. Het overgrote deel van de munten is geslagen in de Spaanse Nederlanden (76,6 %). Ook hier zijn vooral de realen en de halve realen veruit het best vertegenwoordigd. Enkele kleine clusters uit Spanje, Frankrijk en Italiaanse territoria vullen het geheel aan. De verstopping wordt gesitueerd tussen 1562 en 1575.

Het belangrijkste muntdepot uit de tweede helft van de 16de eeuw dat momenteel in Vlaanderen is gerepertorieerd, komt zonder twijfel uit Herentals (Antwerpen) en is begraven in 1580. Dit depot werd in 1955 ontdekt bij het aanleggen van een kelder op de hoek van de Zandstraat en de Collegestraat. Een

⁸ Dierickx 1943, 44.

⁹ De Roucq 1635, 76.

¹⁰ Het heeft weinig zin om een archivalisch onderzoek op te starten naar de eigenaar(s) van de schat. De oorlogsfase en de daarop volgende calamiteiten maken immers alle gevolgtrekkingen hypothetisch.

¹¹ Van Keymeulen 1973, 253-254.

¹² Beeckmans 1985, 43-47.

¹³ Beeckmans 1983, 214-215.

Tabel 1

Vergelijking van het depot van Zingem met enkele andere schatten uit de tweede helft van de 16de eeuw.

	Zingem	België	Cerfontaine	Herentals	Turnhout
Boergondische & Spaanse Nederlanden					
Philippusgoudgulden	3	3	-	3	-
1/2 Philippusgoudgulden	1	-	-	-	-
Gouden reaal	4	12	8	14	4
1/2 Gouden reaal	19	9	14	63	7
Boergondische goudgulden	1	-	-	-	1
Andere goudstukken	-	7	1	19	1
Philipsdaalder	8	-	-	-	-
Andere zilverstukken	-	-	-	22	-
Spanje					
Dubbele excelente	4	3	-	-	-
Dubbele escudo	11	6	-	2	-
Escudo	5	19	2	1	-
Andere goudstukken	-	1	-	1	1
Duitse staten					
Goudgulden	2	-	-	8	3
Dubbele dukaat	3	-	-	1	2
Dukaat	2	-	-	10	6
Engeland					
Angelot	6	6	-	18	-
Andere goudstukken	-	-	-	2	-
Frankrijk					
Ecu d'or au soleil	5	4	2	15	1
Ecu d'or de dauphiné	1	3	-	4	-
Andere goudstukken	-	2	-	4	-
Oostenrijkse territoria					
Dukaat	5	-	-	12	3
Portugal					
Cruzado calvario	1	-	-	16	10
Cruzado 500 reais	1	-	-	4	-
Andere goudstukken	-	-	-	2	-
Italiaanse territoria					
Scudo d'oro	1	2	2	13	22
Andere goudstukken	-	1	1	4	7
Zwitserse territoria					
Ecu-pistolet		-	-	1	3
Andere territoria					
	-	1	-	8	5
Totaal	84	79	30	247	76

geglazuurd kruikje, gevonden op 1,50 m diepte, bevat 225 Au en 22 Ag. De munten uit de Boergondische en Spaanse Nederlanden vertegenwoordigen ongeveer de helft van het depot (48,9 %), en liggen verhoudingsgewijs in de lijn met de vondst van Zingem. Hetzelfde kan gezegd worden over de munten van Engeland, Frankrijk, Duitse en Oostenrijkse territoria. Het Spaanse aandeel is zeer zwak vertegenwoordigd (1,6 %), daar tegenover staan twee belangrijke clusters van munten uit Italiaanse territoria (6,8 %) en vooral uit Portugal (8,9 %).

De vondst van Turnhout I (Antwerpen) gebeurde in 1891 op de Grote Markt. Op ongeveer 30 cm diepte werd een pot ontdekt met 76 goudstukken. De verberging gebeurde in 1583/84. Deze vondst toont een eerder afwijkend beeld met de schat van Zingem. De verhoudingen liggen hier helemaal anders. De aanwezigheid van munten uit de Spaanse Nederlanden (17,1 %) ligt veel lager. Het percentage van Spaanse (1,3 %) en Franse stukken (1,3 %) is bijna verwaarloosbaar. Engelse stukken zijn totaal afwezig. Munten uit Duitse

Tabel 2

De muntvondst Zingem, omgezet in rekenmunt (tarief van 07.12.1578)

Munteenheid	Aantal	Koers In stuiver	Totaal in stuiver	Totaal per natie
Boergondische & Spaanse Nederlanden				
Philippusgoudgulden	3	36	108	
1/2 Philippusgoudgulden	1	18	18	
Gouden reaal	4	90	360	
1/2 gouden reaal	19	45	855	
Boergondische goudgulden	1	42	42	
Philipsdaalder	8	42,5	340	
				1723 = 30,84 %
Spanje				
Dubbele excelente	4	126	504	
Dubbele escudo	11	104	1144	
Escudo	5	52	260	
				1908 = 34,15 %
Duitse staten				
Goudgulden	2	40	80	
Dubbele dukaar van Salzburg	3	126	378	
Dukaar van Salzburg	2	63	126	
				584 = 10,45 %
Engeland				
Angelot	6	86	516	
				516 = 9,23 %
Frankrijk				
Ecu d'or	6	53	318	
				318 = 5,69 %
Oostenrijkse territoria				
Dukaar	5	63	315	
				315 = 5,63 %
Portugal				
Cruzado calvario	1	56	56	
Cruzado-500 reais	1	62	62	
				118 = 2,11 %
Italiaanse territoria				
Scudo d'oro	1	52	52	
				52 = 0,93 %
Zwitserse territoria				
Genève: Ecu-pistolet	1	52	52	
				52 = 0,93 %
Algemeen totaal	84	-	5586	5586 = 100%

(14,4 %) en Oostenrijkse territoria (33,9 %) komen dan wel in een hogere verhouding voor. Precies zoals voor het naburige Herentals zijn ook hier de munten uit Italiaanse territoria (38,1 %) en uit Portugal (13,1 %) dominant aanwezig¹⁴. Kwamen deze munten hier algemeen frequenter voor of zijn deze pieken slechts toeval? Verdere vondsten zullen dit beeld moeten bevestigen of ontkennen.

Uit deze gegevens blijkt dat de muntschat van Zingem een klassiek voorbeeld is van goudthesaurisatie uit de tweede helft van de 16de eeuw (Tabel 1).

5 Omzetting van de schatvondst in rekenmunt

Tijdens de middeleeuwen wordt Europa geconfronteerd met een reusachtige monetaire wanorde van allerlei soorten muntstukken met een verschillend gewicht en verschillend gehalte. De uitgiften gebeuren door tal van muntheren en de munten worden in tijd en ruimte door elkaar gebruikt. Om een waardemeter te vinden voor deze verschillende muntstukken en om transacties en boekhoudkundige vergelijkingen met verschillende muntstukken mogelijk te maken wordt reeds vanaf het einde van de 8ste eeuw - het begin

¹⁴ Van Keymeulen 1973, 99, 116, 128, 220 en 245.

Tabel 3

Evolutie van het weefloon en de levensstandaard van de textielarbeiders in Vlaanderen tijdens de late 16de eeuw (naar Chr. Vandenbroeke).

Periode	Prijs rogge st/hl	Stukloon Weven (st./el)	Reëel loon (liter rogge)	Graanbehoefte (in liter)	Gezins budget (in stuiver)	Benodigde linnenprod. El/jaar
1571-1575	64,1	1,25	2,0	1642	3158	2526
1576-1580	65,1	1,50	2,3	1642	3207	2138
1581-1585	117,4	2,00	1,7	1642	5783	2892
1586-1590	106,8	(3,3)	3,1	1642	5260	1594

van de 9de eeuw een ingenieus rekensysteem uitgedokterd op basis van ponden, schellingen en denieren. Dit systeem zou in de loop van de volgende eeuwen lichte wijzigingen ondergaan, onder andere door de invoering van de groot ten nadele van de denier¹⁵.

In de loop van de 16de eeuw ontstaat een nieuw rekenmuntsysteem, dat bij nader inzien evenwel volledig op de oude stelsels gebaseerd is: het rekenmuntsysteem van guldens en stuivers:

1 gulden = 20 stuivers = 40 groten
of 1 stuiver = 2 groten

In Tabel 2 trachten we de munten uit het depot van Zingem in rekenmunt om te zetten. We base-
ren ons hiervoor op het tarief van 07.12.1578¹⁶.

We dienen echter te onderstrepen dat deze omrekening alleen slaat op de officiële koers en niet strookt met de koers die in praktijk werd toegepast. Soms kan men voor een bepaalde transactie de koers verhogen of verlagen al naar gelang het opportuun schijnt. Ook de zogenaamde wet van Thomas Gresham (*bad money drives out the good*), speculatie, valsmunterij, muntmetaalzwendel, kapitaalvlucht, muntslijtage en talrijke andere economische en psychologische krachten die meestal in onderlinge combinatie optreden, kunnen een bepaalde koers onhoudbaar maken en een deviatie van de officiële proclamaties vereisen¹⁷.

Zeker in een periode van grote onstabiliteit, zoals bijvoorbeeld tijdens de godsdienstoorlogen, zijn grote en snelle schommelingen in de waardeverhoudingen tussen reële munt en rekenmunt een logisch feit. We dienen deze koersen dan ook met de nodige voorzichtigheid te hanteren. Toch geven ze ons een idee van de toenmalige waarde van het depot.

Een optelling geeft ons een totaal van 5586 stuivers of 279 gulden en 6 stuivers.

Tabel 3 laat ons toe om de weeflonen en de levensstandaard van de textielarbeiders in Vlaanderen te vergelijken. Tijdens de periode 1576/1580 bedraagt de graanbehoefte (rogge) voor een gemiddeld gezin van 5 personen 1642 liter per jaar, dit aan de prijs van 65,1 stuiver per hectoliter. Een kleine berekening (16,42 hl x 65,1 st/hl) leert ons dat er 1068,94 stuiver nodig is om in de jaarlijkse graanbehoefte te voorzien. Aangezien het depot van

Zingem 5586 stuiver bevat, zou hiermee de graanbehoefte van een typegezin over een periode van vijf jaar gedekt zijn. Dit weversgezin beschikt tijdens dezelfde periode over een jaarlijks gezinsbudget van 3207 stuiver, op voorwaarde dat 2138 el per jaar werd afgeleverd aan een stukloon van 1,50 st/el¹⁸.

6 Besluit

De muntschat die in mei 1997 in een woning langs de Pulmstraat te Zingem werd ontdekt bevat 76 goudstukken en 8 grote zilverstukken. Het is tot nu de grootste geregistreerde 16de-eeuwse goudschat uit Oost-Vlaanderen. De vondst bevat 36 munten uit de Boergondische en Spaanse Nederlanden (42,85 % in aantal en 30,84 % in waarde), 20 munten uit Spanje (23,80 % in aantal en 34,15 % in waarde) en 28 munten (33,33 % in aantal en 35 % in waarde) uit andere naties.

Het depot biedt ons een kijk op de toenmalige goudcirculatie en thesaurisatie. Blijkbaar hebben we te maken met een typische opgebouwde spaarschat, bestaande uit streng geselecteerde goudstukken en een aantal grote zilverstukken. Het ensemble biedt een keur aan munten uit de belangrijkste Europese munthoven.

Vermoedelijk gaven de gebeurtenissen van 1578 of de calamiteiten uit de daarop volgende jaren aanleiding tot het afsluiten van de schat. Wellicht hebben deze problemen ook belet dat het depot opnieuw in omloop werd gebracht.

Met grote graad van zekerheid kunnen we deze schat als een element beschouwen van de belangrijke schatvondsthorizont die uitwaaiert over de tweede helft van de 16de eeuw en het resultaat is van zware onlusten die ons land teisterden ten tijde van de godsdienstoorlogen.

Het depot, ter waarde van 279 gulden en 6 stuiver (eind 1578), is een niet onaardig kapitaal. In de periode 1576/1580 dekt dit bedrag de graanbehoefte van een type-gezin bestaande uit vijf personen over een tijdspanne van vijf jaar.

Op zuiver numismatische grond moeten we een tot nu toe ongekennde variëteit vermelden van een escudo van Johanna en Karel I (nr. 43). Eveneens

¹⁵ Aerts 1982, 288-289.

¹⁶ Coekelberghs 1984,

129.

¹⁷ Aerts 1982, 292.

¹⁸ Vandenbroeke 1979,

128.

10 Geografische verspreiding van de munten uit het depot van Zingem-Pulmstraat.

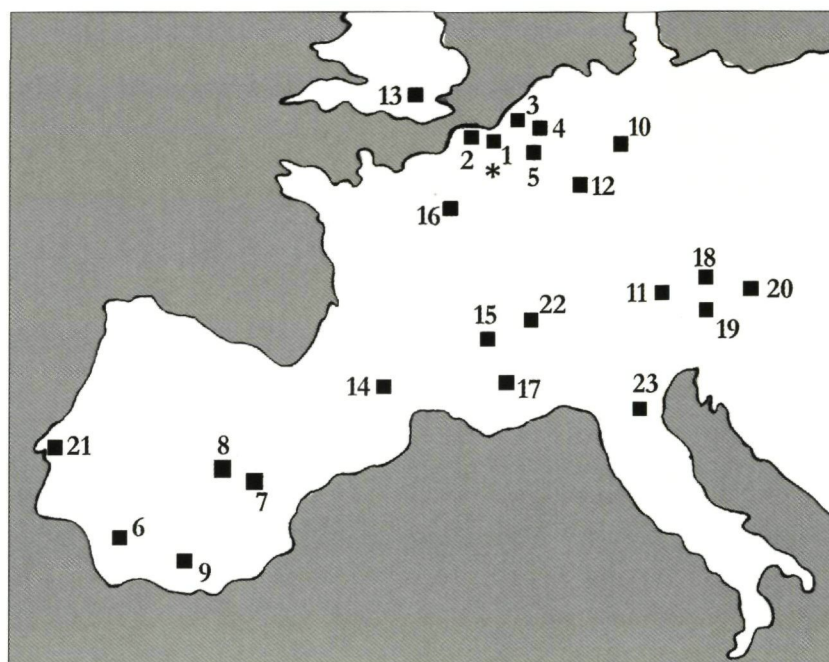
Distribution géographique des monnaies du dépôt de Zingem.

komt hier een zeldzame goudgulden van Herman IV uit het aartsbisdom Keulen (nr. 57) aan het licht.

Het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen vond het belangrijk om dit uniek historisch document aan te kopen en vanaf september 1998 op te stellen in het nieuw Provinciaal Museum t'Ename, te Oudenaarde. Graag willen wij het Provinciebestuur, dat de jongste jaren een grote inspanning doet om het archeologisch erfgoed in Oost-Vlaanderen te beschermen, gelukwensen met dit initiatief.

7 Afkortingen

Vz.	=	Voorzijde
Kz.	=	Keerzijde
CC-T	=	Calicó, Calicó & Trigo 1994
Ci	=	Ciani 1926
Delm G	=	Delmonte 1964
Delm Z	=	Delmonte 1967
Dupl	=	Duplessy 1988-89
Fri	=	Friedberg 1980
Hu	=	Huszár 1979
M.z.A.	=	Miller zu Aihholz et al. 1948
VG-H	=	van Gelder & Hoc 1960

1: Antwerpen
2: Brugge
3: Dordrecht
4: Nijmegen
5: Maastricht
6: Sevilla
7: Cuenca
8: Toledo

9: Granada
10: Keulen
11: Salzburg
12: Simmern
13: Londen
14: Toulouse
15: Lyon
16: Parijs

17: Romans
18: Linz
19: Klagenfurt
20: Kremnitz
21: Lissabon
22: Genève
23: Mantua

8 Muntinventaris (fig. 10)

BOERGONDISCHE NEDERLANDEN

Philips de Schone (1482-1506)

1. Philippusgoudgulden, goud, z.d. (1500-1506), Antwerpen, 24 mm, 3,25 g, 11u, gotisch, interpunctie met kruisjes, zeer goed bewaard, klein barstje.
Vz. De heilige Philippus in vooraanzicht met in de rechterhand een lang kruis en in de linkerhand een boek, vooraan het gekroond wapenschild van Oostenrijk en Boergondië.
legende: S:Ph'E:InTERCED'.-PRO: nOBIS. - handje.
Kz. Gebloemd kruis met in de kwartieren twee kronen en twee lelies; centraal een leeuw.
legende: + Ph'S DEI:GRA':ARChID': AVSTE:DVX: BVRG: B:Z
Ref. VG-H 115-1b; Delm G-86.

2. Philippusgoudgulden, goud, z.d. (1499-1503), Brugge, 25 mm, 3,25 g, 4 uur, gotisch, interpunctie met drie puntjes die een driehoek vormen, goed bewaard.
Vz. De heilige Philippus in vooraanzicht met in de rechterhand een lang kruis en in de linkerhand een boek, vooraan het gekroond wapenschild van Oostenrijk en Boergondië.
legende:]Ph[]E.PRO.nOBIS[
Kz. Gebloemd kruis met in de kwartieren twee kronen en twee lelies; centraal een lelie.
legende: lelie PhS.DEI.GRA.ARChID. AVST.DV.BG. CO.FL
Ref. VG-H 115-5a; Delm G-510.

3. Philippusgoudgulden, goud, z.d. (1499-1506), Dordrecht, 25 mm, 3,25 g, 1 uur, gotisch, interpunctie met kruisjes, goed bewaard.

Vz. De heilige Philippus in vooraanzicht met in de rechterhand een kort kruis en in de linkerhand een boek, vooraan het gekroond wapenschild van Oostenrijk en Boergondië, in een veelpas.

legende :]ERCED[

Kz. Gebloemd kruis met in de kwartieren twee kronen en twee lelies, centraal een roos.

legende:]hS.DEI.GRA.ARChID.AVS[

Ref. VG-H 115-6b; Delm G-756.

4. Halve Philippusgoudgulden, goud, z.d. (1500-1506), Antwerpen, 21 mm, 3,26 g, 4 uur, gotisch, interpunctie met dubbel kruisje, zeer goed bewaard.

Vz. De heilige Philippus in vooraanzicht met in de rechterhand een lang kruis en in de linkerhand een boek, vooraan het gekroond wapenschild van Oostenrijk en Boergondië.

legende: .S:Ph'E:INTECD.-.PRO:nOBIS. -handje.

Kz. Gebloemd kruis met in de kwartieren twee kronen en twee lelies, centraal een leeuwje.

legende: +PhS.DEI:GRA':ARChID:AVST:DVX:BG:B

Ref. VG-H 116-1b; Delm G-87.

SPAANSE NEDERLANDEN

Karel V (1506-1555)

5. Gouden reaal, z.d. (1546-1556), Antwerpen, 27 mm, 5,28 g, 1 uur, goed tot zeer goed bewaard.

Vz. Keizer in vooraanzicht met in de rechterhand een zwaard en in de linkerhand een rijksappel met kruis.

legende: KAROLVS.D:G:ROM.IMP.Z. HISP.REX handje

Kz. Wapenschild van Oostenrijk, Boergondië en Spanje (Castilië en Leon) op een dubbele adelaar.

legende: DA.MIHI[]RTVTE.CONTRA:HOSTES. TVO

Ref. VG-H 183-1b; Delm 97.

Philips II (1555-1598)

6. Gouden reaal, z.d. (1557-1560), Antwerpen, 26 mm, 5,28 g, 12 uur, omschrift vz. begint bovenaan rechts, prachtig bewaard.

Vz. Gekroonde buste van de koning naar rechts.

legende: PHS:D:G.HISPANG.Z.REX. DVX.BRAB.

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië, omgeven door het Gulden Vlies.

legende: DOMINVS.MIC-HI. ADIVTOR. handje

Ref. VG-H 206-1a; Delm G-109.

7. Gouden reaal, z.d. (1560-1561), Nijmegen, 29 mm, 5,35 g, 6 uur, omschrift vz. begint bovenaan rechts, de N in DOMINVS staat omgekeerd, prachtig bewaard¹⁹.

Vz. Gekroonde buste van de koning naar rechts.

legende: PHILLIPPVS.D.G.HIS.REX. DVX.GELR

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië, omgeven door het Gulden Vlies.

legende: DOMINVS.MIC-HI.ADIVTOR Gelders kruis

Ref. VG-H 206-6b; Delm G-626.

8. Gouden reaal, z.d. (1557-1560), Dordrecht, 28 mm, 5,30 g, 12 uur, om-schrift vz. begint onderaan links, goed bewaard.
 Vz. Gekroonde buste van de koning naar rechts.
 legende: .roos.PHI[]D:G.HISPANG.Z. REX.C.HOL
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië, om-geven door het Gulden Vlies.
 legende: .DO[]NVS.MI[]ADIVTOR.
 Ref. VG-H 206-11a; Delm G-764.

9. Halve gouden reaal, z.d. (1560-1573), Antwerpen, 24 mm, 3,40 g, 8 uur, klein barstje rechts, zeer goed bewaard.
 Vz. Buste van de koning naar rechts.
 legende: .handje.DOMINVS.MIHI.ADIVTOR
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.
 legende: PH.S.D:G.HISPZREX.DVX.BR
 Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

10. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1573), Antwerpen, 24 mm, 3,47 g, 8 uur, zeer goed bewaard.
 Vz. Buste van de koning naar rechts.
 legende: .handje.DOMINVS.M.IHI.ADIVTOR
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.
 legende: PH.S.D:G.HISPZREX.DVX.BR
 Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

11. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-73), Antwerpen, 23 mm, 3,47 g, 7 uur, zeer goed bewaard, anomalie in ADIVTOR.
 Vz. Buste van de koning naar rechts.
 legende: .handje.DOMINVS.MIHI. ADIVTOOR.
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.
 legende : PH.S.D:G.HIS.PZREX.DVX. BR
 Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

12. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1573), Antwerpen, 24 mm, 3,38 g, 12 uur, zeer goed bewaard.
 Vz. Buste van de koning naar rechts.
 legende: .handje.DOMINVS.MIHI. ADIVTOR
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.
 legende: PH.S.D:G.HISPZREX.DVX.BR.
 Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

13. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1573), Antwerpen, 23 mm, 3,48 g, 10 uur, zeer goed bewaard.
 Vz. Buste van de koning naar rechts.
 legende: .handje.DOMINVS.MIHI. ADIVTOR
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.
 legende: PH.S.D:G.HISPZREX.DVX. BRA.
 Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

14. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1573), Antwerpen, 24 mm, 3,48 g, 6 uur, zeer goed bewaard.
 Vz. Buste van de koning naar rechts.
 legende: .handje.DOMINVS.MIHI. ADIVTOR.
 Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.
 legende: PH.S.D:G.HISPZREX.DUX.BR.
 Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

15. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1573), Antwerpen, 23 m, 3,45 g, 9 u, goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: DOMINVS.MIHL.ADI[JTOR handje

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: PHS.D:G.HISP.Z.REX.DVX. BRA

Ref. VG-H 207-1b; Delm G-113.

16. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1567), Brugge, 23 mm, 3,48 g, 8 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .Ielie.DOMINVS.MIHL.ADIVTOR

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

Legende: PHS.D:G.HISPANIARV.REX. CO:F

Ref. VG-H 207-7b; Delm G-520.

17. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1567), Brugge, 25 mm, 3,45 g, 1 uur, prachtig bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .Ielie.DOMINVS.MIHL. ADIVTOR.

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: PHS.D:G.HISPANIARV.REX. CO:FL

Ref. VG-H 207-7b; Delm G-520.

18. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1562-1576), Nijmegen, 25 mm, 3,41 g, 2 uur, prachtig bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .Gelders kruis DOMINVS. MICHL.ADIVTOR

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: PHS.D:G.HISP.REX.DVX.GEL

Ref. VG-H 207-6c; Delm G-628.

19. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1562-1576), Nijmegen, 25 mm, 3,45 g, 2 uur, slechte stempeling op de keerzijde.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .Gelders kruis.DOMINVS.MIHL. ADIVTOR

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: PHS.DG.HISPZREX.DUX. GEL

Ref. VG-H 207-6c; Delm G-628.

20. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1562-1576), Nijmegen, 24 mm, 3,40 g, 7 uur, prachtig bewaard. Anomalie in GEL.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .Gelders kruis.DOMINVS. MIHL.ADIVTOR

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: PHS.D:G.HISPZREX.DVX.GHL

Ref. VG-H 207-6c; Delm G-628.

21. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1562-1576), Nijmegen, 25 mm, 3,43 g, 5 uur, prachtig bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .Gelders kruis.DOMINVS. MIHL.ADIVTOR

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: PHSD G HISP Z.REX DVX. GEL

Ref. VG-H 207-6c; Delm G-628.

22. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1562), Dordrecht, 25 mm, 3,44 g, 6 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: .PHILIPPVS.D.G.HISP.REX.C. HOL roos

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: DOMINVS.MIHL.ADIVTOR roos

Ref. VG-H 207-11a; Delm G-765.

23. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1562), Dordrecht, 24 mm; 3,44 g, 9 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: PHILIPPVS.D.G.HISP.REX.C. HOL roos

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: DOMINVS.MIHL.ADIVTOR roos

Ref. VG-H 207-11a; Delm G-765.

24. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1562), Dordrecht, 23 mm, 3,44 g, 12 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: .PHILIPPVS.D.G.HISP.REX.C. HOL roos

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: .DOMINVS.MIHL.ADIVTOR roos.

Ref. VG-H 207-11a; Delm G-765.

25. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1560-1562), Dordrecht, 24 mm, 3,52 g, 5 u, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: PHILIPPVS.D.G.HISP.REX.C. HOL roos

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië.

legende: DOMINVS.MIHL.ADVITOR

Ref. VG-H 207-11a; Delm G-765.

26. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1562-1567), Dordrecht, 24 mm, 3,44 g, 12 u, goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: DO[]HI.[]TOR roos

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië

legende: .PHS.DG.HISP[]OL.

Ref. VG-H 207-11b; Delm G-765.

27. Halve gouden reaal, goud, z.d. (1571-1572), Dordrecht, 23 mm, 3,49 g, 7 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: .DOMINVS.MIHL.ADIVTOR.

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië

legende: PHS.D.G.HISP.ZREX.COES. HOL roos

Ref. VG-H207-11c; Delm G-766.

28. Boergondische goudgulden, goud, 1568, Nijmegen, 26 mm, 3,27 g, 9 uur, prachtig bewaard.

Vz. De heilige Andreas in vooraanzicht met groot Andreaskruis in de rechterhand; langs beide zijden van het lichaam staat de datum 15-68.

legende: DOMINVS.MIH-I-.ADIVTOR. Gelders kruis.

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië, omgeven door het Gulden Vlies.

legende: PHS.D.G.HISP-REX.DVX.GEL

Ref. VG-H 239-6; Delm G-632.

29. Philipsdaalder, zilver, 1561, Antwerpen, 43 mm, 32,60 g, 11 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: PHILIPPVS.D:G.HISPZREX.DVX.
[BRAB] 15handje61

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: .DOMINVS.MIHLADIVTOR.

Ref. VG-H 210-1e; Delm Z-14.

30. Philipsdaalder, zilver, 1573, Antwerpen, 44 mm, 33,67 g, 1 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: PHS.D:G.HISPZREX.DVX.BRA.
15 handje73

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: .DOMINVS.MIHLADIVTOR.

Ref. VG-H 210-1g; Delm Z-17.

31. Philipsdaalder, zilver, 1573, Antwerpen, 42 mm, 33,78 mm, 6 uur, fijne barstjes, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: PHS.D:G.HISPZREX.DVX.BRA.
15handje73

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: .DOMINVS.MIHLADIVTOR.

Ref. VG-H 210-1g; Delm Z-17.

32. Philipsdaalder, zilver, 1574, Antwerpen, 44 mm, 33,62 g, 9 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.

legende: PHS.D:G.HISPZREX.DVX. BRA.
15handje74

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: .DOMINVS.MIHLADIVTOR.

Ref. VG-H 210-1g; Delm Z-17.

33. Philipsdaalder, zilver, 1557, Maastricht, 43 mm, 33,26 g, 7 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

legende: PHILIPPVS.D:G.HISPANG.Z.REX.DVX.
BRAB1557

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk, en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: :DOMINVS:MI-HI:ADIVTOR. ster.

Ref. VG-H 210-2b; Delm Z-20.

34. Philipsdaalder, zilver, 1559, Maastricht, 42 mm, 33,89 g, 11 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.
legende: PHILIPPVS:D:G:HISP:ANGZ. REX.DVX.
BRAB.1559

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: DOMINVS:MICHI:ADIVTOR. ster.

Ref. VG-H 210-2a; Delm Z-19.

35. Philipsdaalder, zilver, 1557, Nijmegen, 43 mm, 33,09 g, 8 uur, anomalie in het randschrift (N in ANG en DOMINVS staat omgekeerd)¹⁹, enkele kleine barstjes, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.
legende: PHS.D.G.HISP:ANG.Z.REX. DVX.GEL.
1557

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: DOMINVS.MIC-HI:ADIVTOR. Gelders kruis

Ref. VG-H 210-6a; Delm Z-29.

36. Philipsdaalder, zilver, 1557, Dordrecht, 42 mm, 33,48 g, 3 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Buste van de koning naar links.
legende: PHILIPPVS:D:G:HISP:ANG.Z.REX.[CO].
HOL roos [] 7

Kz. Gekroond wapenschild van Spanje, Oostenrijk en Boergondië op een stokkenkruis tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

legende: D-OMINVS.MIHLA-DIVTOR-roos.

Ref. VG-H 210-11b; Delm Z-40.

KONINKRIJK SPANJE

Ferdinand en Isabella van Castilië (1474-1504) en Karel I (= Karel V) (1504-1555)

37. Dubbele excelente, goud, z.d. (1497-1537), Sevilla, 27 mm, 6,84 g, 1 uur, gotisch, zeer goed bewaard.

Vz. Naar elkaar gekeerde en gekroonde borstbeelden van de vorsten; tussenin een S (punt onder en rechts, eronder een sterretje).

legende: +.FERnAnDUS:ET:hELISABET:D:GRA: REX:ET:

Kz. Adelaar met tussen de vleugels het Spaans wapenschild (Castilië, Leon, Aragon, Sicilië en Granada).

legende: -.:SVB:VnBRA:ALARVM: TVARVM:P...

Ref. CC-T 50, nr. 53 var.

38. Dubbele excelente, goud, z.d. (1497-1537), Sevilla, 29 mm, 7,01 g, 4 uur, interpunctie met ringetjes, zeer goed bewaard.

Vz. Naar elkaar gekeerde en gekroonde borstbeelden van de vorsten; tussenin een S (punt langs vier zijden); bovenaan een ster (punt langs vier zijden)

legende: +FERNANDVS.ET.ELISABE:DEIGRACIA: REX:E

Kz. Adelaar met tussen de vleugels het Spaans wapenschild.

legende: SVB:VNBRA::AIA VN:TVA.[

Ref. CC-T 53, nr. 56 var.

39. Dubbele excelente, goud, z.d. (1497-1537), Sevilla, 27 mm, 6,95 g, 3 uur, randschrift met omgekeerde N, goed bewaard.

Vz. Naar elkaar gekeerde en gekroonde borstbeelden van de vorsten; tussenin een S (punt links, rechts en boven); bovenaan een + (punt in elk kwartier).

legende: X:FERNANDVS:ELISA:BEH:DIGRACIA

Kz. Adelaar met tussen de vleugels het Spaans wapenschild; de dubbele punten in de legende zijn met een streepje verbonden.

legende: ..SVB:VMBRA:ALARVM:TO...

Ref. CC-T 55, nr. 58 var.

40. Dubbele excelente, goud, z.d. (1497-1537), Sevilla, 27 mm, 6,99 g, 6 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Naar elkaar gekeerde en gekroonde borstbeelden van de vorsten; tussenin een S (punt rechts); bovenaan een X (punt links).

legende: +:FERNANDVS:7:ELISABET:DEI:GRA

Kz. Adelaar met tussen de vleugels het Spaans wapenschild.

legende: ..-SVB:V-MBRA:ALARVM:TV-A"

Ref. CC-T 60, nr. 63 var.

Johanna en Karel I (1504-1516)

41. Escudo, goud, z.d., Cuenca, 21 mm, 3,34 g, 10 uur, interpunctie met ringetjes, zeer goed bewaard, slechts enkele exemplaren bekend!

Vz. Gekroond Spaans wapenschild (Castilië, Leon, Jeruzalem, Navarra, Aragon, Sicilië en Granada); kruis met dubbele balk – C.

legende: :IOANA:ET:CAROLVS

Kz. Krukenkruis in een vierpas.

legende: torentje:HIS.PANIARVM:ET:IN:

Ref. CC-T 19a, nr.33a.

42. Escudo, goud, z.d., Sevilla, 22 mm, 3,34 mm, 10 uur, randschrift staat onvolledig op het muntplaatje, interpunctie met ringetjes, anomalie in HISPANIARVM.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; gedraaide P - S.

legende: :IOANA.ET.KAROLVS

Kz. Krukenkruis in een vierpas

legende:]HISPIANIA.RVM.REGES.S

Ref. CC-T 25, nr. 48.

43. Escudo, goud, z.d., Sevilla, 23 mm, 3,34 g, 11 uur, voorzijde vertoont sporen van een oudere slag met vierpas, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje, interpunctie met ringetjes.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; ? - S.

legende: IOANA.ET.KA.SIC

Kz. Krukkenschild in een vierpas; overslag (?).

legende:]HISPA[]RVM.REGES.SICI[

Ref. CC-T vanaf 25 tot 29, nrs. 43 tot 65. Deze variant met lelies in de buitenhoeken staat niet vermeld bij CC-T.

44. Escudo, goud, z.d., Toledo, 23 mm, 3,37 g, 11 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; T - M.

legende: IO[]ET CAROLVS.DG

Kz. Krukkenschild in een vierpas.

legende: + HI[SPANIARVM.]REGES. SICILIAE:

Ref. CC-T 31, nr. 69.

Philips II (1556-1598)

45. Dubbele escudo, goud, z.d., Granada, 25 mm, 6,82 g, 5 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje, interpunctie met ringetjes.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild (Castilië, Leon, Aragon, Sicilië, Oostenrijk en Boergondië;

G (boven en onder geringd) - A/II

legende: PH[]GRATI:

Kz. Krukkenschild in een vierpas, in elke hoek een kruisje.

legende: + HISPANIA[]REX

Ref. CC-T 25, nr. 35.

46. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 26 mm, 6,74 g, 4 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild (Castilië, Leon, Aragon, Sicilië, Granada, Oostenrijk en Boergondië); S/gedraaide P - II.

legende: PHILIPPVS.DEI.GRATIA

Kz. Krukkenschild in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: + HISPANIARVM.REX.

Ref. CC-T 39, nr. 50.

47. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 26 mm, 6,76 g, 1 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/gedraaide P - II.

legende: PHILIPPVSDEIG[

Kz. Krukkenschild in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: + HISPANIARVM.REX.

Ref. CC-T 39, nr. 50.

48. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 27 mm, 6,73 g, 9 uur, prachtig bewaard, interpunctie met ringetjes.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/ gedraaide P - II.

legende: PHILIPPVS.DEI.GRATIA

Kz. Krukkenschild in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: + HISPANIARVM.REX

Ref. CC-T 39, nr. 50.

49. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 25 mm, 6,75 g, 7 uur, licht afgesleten.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S - II.

legende:]VS.II.DEIGRATIA

Kz. Krukkenkruis in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: +HI[]AN[]ARVM R.EX

Ref. CC-T 38, nr. 49, var.

50. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 24 mm, 6,76 g, 1 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S-II.

legende:]ILIPPVS.II.DEI[

Kz. Krukkenkruis in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: HISPA[

Ref. CC-T 38, nr. 49, var.

51. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 25 mm, 6,73 g, 9 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/gedraaide P - II.

legende:]LIPPVS.II.[]GRA[

Kz. Krukkenkruis in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende:]ISPANIA[

Ref. CC-T 40, nr. 51.

52. Dubbele escudo, goud; z.d., Sevilla, 25 mm, 6,76 g, 9 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/gedraaide P - II.

legende: PH[]I.DEI.GRATIA

Kz. Krukkenkruis in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: + HISPANI[]EX

Ref. CC-T 40, nr. 51.

53. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 26 mm, 6,76 g, 11 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/gedraaide P - II.

legende: PHILIPPVS.II.DEI.GRATIA

Kz. Krukken in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: + HISPANIARVMREX

Ref. CC-T 40, nr. 51.

54. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 27 mm, 6,75 g, 7 uur, goed bewaard.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/gedraaide P - II.

legende: PHILIPPVS.II.DEI GRATIA

Kz. Krukkenkruis in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende: HISPANIARVM REX

Ref. CC-T 40, nr. 51.

55. Dubbele escudo, goud, z.d., Sevilla, 25 mm, 6,75 g, 7 uur, randschrift staat niet volledig op het muntplaatje, interpunctie met ringetjes.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; S/gedraaide P (bovenop S) - II.

legende: PHILIPPVS.II.DEIGRATIA

Kz. Krukkenkruis in een vierpas, in elke hoek een ringetje.

legende:]ANIARVM.REX

Ref. CC-T 40, nr. 51.

56. Escudo, goud, z.d., Sevilla, 22 mm, 3,36 g, 1 uur, weinig afgesleten, anomalie in GRATIA.

Vz. Gekroond Spaans wapenschild; gedraaide P - S.

legende: PHILIPVSDEIGRAII.

Kz. Krukkenkruis in een vierpas.

legende: + HISPANIARVM REX.

Ref. CC-T 67, nr. 96.

DUITSE STATEN

Keulen, aartsbisdom

Herman IV von Hessen (1480-1508)

57. Goudgulden, goud, 1491, zonder vermelding van het atelier, 24 mm, 3,21 g, 1 uur, gotisch, slechts enkele exemplaren bekend.

Vz. Tronende Christus, onderaan wapenschildje van Hessen-Ziegenhayn.

legende: sterretje h' MAI' ARC - hIEPI' COL. kruisje

Kz. Wapenschild van de muntheer, omringd door drie kleinere wapentjes van drie andere keurvorsten in een driepas.

legende: roos MO' AV' - roos REnE' - roos S' 1491 roos

Ref. Fri 143, nr. 854, Noss, 259, nr. 484.

Keulen

Maximiliaan II (1564-1576)

58. Goudgulden, goud, 1570, Keulen, 24 mm, 3,28 g, 9 uur, interpunctie met ringetjes, prachtig bewaard.

Vz. Gekroonde dubbele adelaar, centraal een rijksappel.

legende: .MAXI.II.ROM.-IMP.SEM.AVG.

Kz. Wapenschild van Keulen, omringd door de schildjes van vier keurvorsten in een vierpas.

legende: .MON. - .AVR. - .REN. - .1570.

Ref. Fri 142, nr. 811.

Salzburg, aartsbisdom

Michaël von Kuenburg (1554-1560)

59. Dukaat, goud, 1555, Salzburg, 20 mm, 3,51 g, 4 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Bisschoppelijk wapenschild Salzburg-Kuenburg met bovenaan mijter, staf en scepter/15 - 55.

legende: MICHAEL.D.G.AR'EPS.SALZ. A.S.L.

Kz. Heilige Rudbertus, staand met zoutvat en kromstaf.

legende: S.RVDBER-TVS.EPVS.

Ref. Fri 44, nr. 509; Probst 413.

Johann Jacob Khuen von Belasi-Lichtenberg (1560-1586)

60. Dubbele dukaat, goud, 1569, Salzburg, 26 mm, 6,94 g, 5 uur, prachtig bewaard.

Vz. Heilige Rudbertus met zoutvat en kromstaf, vooraan wapenschild van Salzburg-Khuen/ .S. - .R.

legende: IOA.IA.D.G.AR.EPS.SAL.APO. SELE.1569

Kz. Gekroonde dubbele adelaar met gekroond kruis.

legende: MAXIMILIA.IMPE.AVGVS.P. F.DECRET

Ref. Fri 45, nr. 531; Probst 475.

61. Dubbele dukaat, goud, 1577, Salzburg, 26 mm, 6,96 g, 2 uur, atelier-glans.

Vz. Heilige Rudbertus met zoutvat en kromstaf, vooraan wapenschild van Salzburg-Khuen/ S - R

legende: IOA.IAC:D:G:AR.EPS:SAL.AP. S.L.15.77

Kz. Gekroonde dubbele adelaar.

legende: MAXIMILIAN:IMP:AVGVS:P: F:DE.

Ref. Fri 45, nr. 531; Probst 483.

62. Dubbele dukaat, goud, 1577, Salzburg, 26 mm, 6,97 g, 11 uur, atelier-glans.

Vz. Heilige Rudbertus met zoutvat en kromstaf, vooraan wapenschild Salzburg-Khuen/ S - R

legende: IOA.IAC:D:G:AR.EPS:SAL.AP. S.L.15.77

Kz. Gekroonde dubbele adelaar.

legende: MAXIMILIAN:IMP:AVGVS:P: F:DE.

Ref. Fri 45, nr. 531; Probst 483.

Simmern - Palzgraafschap

Richard I (1569-1598)

63. Dukaat, goud, 1578, Simmern, 23 mm, 3,49 g, 1 uur, prachtig bewaard.

Vz. Graaf rechtstaand in harnas, met zwaard in de rechterhand.

legende: .RICHA.D.G.C.-PA-.RHE.DVX. BA-

Kz. Wapenschild Palts-Beieren/ 7 - 8

legende: roos MO.NO.AVRE.omcirkeld (I/DC).SIMERENSIS

Ref. Fri 180, nr. 1916.

ENGELAND

Edward IV (1461-1483), tweede regering (1471-1483)

64. Gold angel, goud, z.d. (type XXI, 1480-1483), Londen, 27 mm, 5,07 g, 5 uur, gotisch, interpunctie met kruisjes (=), omschriften deels onduidelijk.

Vz. Sint-Michaël doodt de draak.

legende: cinquefoil EDWARD.DEI.GRA'.

Kz. Schip met centraal het wapenschild van Engeland, bovenaan een kruis met in de onderste kwartieren E-roos.

legende: PERC-RVCE.TVA'SALVA.nOS[

Ref. North 1626; Seaby 2091.

Hendrik VII (1485-1509)

65. Gold angel, goud, z.d. (class V, 1507-1509), Londen, 30 mm, 5,07 g, 1 uur, gotisch, interpunctie met kruisjes (=), interpunctie met ringetje en komma (="), prachtig bewaard.

Vz. Sint-Michaël doodt de draak.

legende: pheon hEnRIC".DI'.GRA'. REX.AnGL. Z.FRAn:

Kz. Schip met centraal het wapenschild van Engeland, bovenaan een kruis met in de onderste kwartieren H-roos.

legende: pheon PER:CRVCE:TVA: SALVA.nOS.XPE. RED

Ref. North 1698; Seaby 2187.

66. Gold angel, goud, z.d. (class V, 1507-1509), Londen, 29 mm, 5,02 g, 1 uur, gotisch, interpunctie met kruisjes (=.) zeer goed bewaard.

Vz. Sint-Michaël doodt de draak.

legende: pheon hEnRIC'.DI'.GRA'. REX:AnGL:Z:FRA'.

Kz. Schip met centraal het wapenschild van Engeland, bovenaan een kruis met in de onderste kwartieren H-roos.

legende: pheon PER:CRVCE'.TVA'.SALVA:nOS:XPE'. RED'

Ref. North 1698; Seaby 2187.

67. Gold angel, goud, z.d.(class V, 1507-1509), Londen, 28 mm, 5,00 g, 1 uur, gotisch, interpunctie met kruisjes (=.), zeer goed bewaard.

Vz. Sint-Michaël doodt de draak.

legende: pheon hEnRIC'.DI'.GRA'. REX.AGLIE'. Z:FRAn.

Kz. Schip met centraal het wapenschild van Engeland, bovenaan een kruis met in de onderste kwartieren H-roos.

legende: pheon PER:CRVCE'.TVA'.SALVA:nOS:XPC. RED'

Ref. North 1698; Seaby 2187.

Hendrik VIII (1509-1547)

68. Gold angel, goud, z.d. (1509-1526), Londen, 27 mm, 5,06 g, 1 uur, gotisch, interpunctie met kruisjes (=.), interpunctie met ringetje en komma (=), prachtig bewaard.

Vz. Sint-Michaël doodt de draak.

legende: gekroond valhek hEnRIC"VIII". DI'.GRA'.REX. AGL.-Z.F--.

Kz. Schip met centraal het wapenschild van Engeland, bovenaan een kruis met in de onderste kwartieren H-roos.

legende: gekroond valhek PER:CRVCE'. TVA'.SALVA.nOS:-XPE'.REDE'

Ref. North 1760; Seaby 2265.

69. Gold angel, goud, z.d. (1509-1526), Londen, 27 mm, 5,05 g, 4 uur, gotisch, anomalie in SALVA, interpunctie met kruisjes (=.), goed bewaard.

Vz. Sint-Michaël doodt de draak.

legende: gekroond valhek hEnRIC '.VIII'.DI'.GRA.REX. AGL.-Z.F'--.

Kz. Schip met centraal het wapenschild van Engeland, bovenaan een kruis met in de onderste kwartieren H-roos.

legende: gekroond valhek PER CRVCE'.TVA.SAALVA.nOS.XPE'. RED'

Ref. North 1760; Seaby 2265.

FRANKRIJK

Lodewijk XII (1497-1515)

70. Ecu d'or au soleil, goud, z.d., Toulouse (punt onder 5de letter), 24 mm, 3,36 g, 8 uur, licht afgesleten, interpunctie met halve maantjes.

Vz. Gekroond lilieschild met bovenaan een zon.

legende: .LVDOVICVS, DEI, GRA,[]RVM REX

Kz. Leliekruis, lege kwartieren; centraal een vierlobbig kruis.

legende: gekroonde lelie .XPS; VINCIT; XPS; REGNAT;[

Ref. Ci 900; Dupl 647.

71. Ecu d'or au soleil, goud, z.d., ? (geen punt op vz.; punt op kz. tussen XPS en REGNAT), 26 mm, 3,31 g, 6 uur, zeer goed bewaard, interpunctie met ringetjes. Anomalie in GRATIA.

Vz. Gekroond lelieschild met bovenaan een zon.

legende: LVDOVICVS:DEI:GRACIA: FRANCORV: REX roos

Kz. Leliekruis, lege kwartieren; centraal een vierlobbig kruis.

legende: gekroonde lelie.XPS:VINCIT: XPS:REGNAT:XPS: IMPERAT roos

Ref. Ci 900; Dupl 647.

Frans I (1515-1547)

72. Ecu d'or au soleil, goud, z.d. (1ste emissie : 23.01.1515), Lyon (punt onder 12de letter), 27 mm, 3,38 g, 12 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Gekroond lelieschild met bovenaan een zon.

legende: + FRANCISCVS ster DEI: GRA: FRANCORVM :REX-roos

Kz. Leliekruis, lege kwartieren; centraal een vierlobbig kruis.

Legende: + XPS ster VINCIT:XPS: REGNAT:XPS: IMPERAT roos

Ref. Ci 1070; Dupl 769.

73. Ecu d'or au soleil, goud, z.d. (3de emissie : 21.07.1519) Parijs (punt onder 18de letter), 24 mm, 3,26 g, 3 uur, zeer goed bewaard.

Vz. Gekroond lelieschild met bovenaan een zon.

legende: +FRANCISCVS.DEI.GRACIA. FRANCO.REX

Kz. Leliekruis met in de kwartieren twee lelies en twee F.

legende: + XPS:VINCITXPS:REGNAT: XPS:IMPERAT

Ref. Ci 1073; Dupl 775.

74. Ecu d'or au soleil, goud, z.d. (3de emissie : 21.07.1519), Parijs (punt onder 18de letter) 26 mm, 3,33 g, 1 uur, goed bewaard.

Vz. Gekroond lelieschild met bovenaan een zon.

legende: +FRANCISCVS:DEI:GRA: FRACOR.REX

Kz. Leliekruis, in de kwartieren twee lelies en twee F.

legende: + XPS:VINCIT:XPS:REGNAT: XPS:IMPERA

Ref. Ci 1073; Dupl 775.

75. Ecu d'or de Dauphiné, goud, z.d. (1ste - 3de emissie tot 1528), Romans (punt onder 2de letter), 24 mm, 3,32 g, 4 uur, goed bewaard anomalie in REGNAT.

Vz. Gekwartierd veld met twee keer drie lelies en twee keer een dolfin.

legende: .FRANCISCUS.DEI.GRA. FRACOR.REX.[

Kz. Leliekruis, lege kwartieren.

legende: gekroonde R.XPS.VINCI.XPS. RENAT:XPS:[]RAT.P.

Ref. Ci 1082; Dupl 782.

OOSTENRIJKSE LANDEN

Ferdinand I, koning van Bohemen en Hongarije (1523-1564)

76. Dukaat, goud, 1547, Linz, 22 mm, 3,53 g, 1 uur, prachtig bewaard.

Vz. Gekroonde koning, rechtstaand in harnas met hellebaard.

legende: SANCTVS.LADIS-LAVS.REX.

Kz. Wapenschild van Hongarije-Bohemen-Oostenrijk- Castilië, bekroond door het jaartal 1547.

legende: + FERDINAN.D. schildje. G. RO.VNG.BORE

Ref. M.z.A., Tafel 2, nr. 1.

Ferdinand I, Rooms-Duits keizer (1556-1564)

77. Dukaat, goud, 1564, Klagenfurt, 22 mm, 3,45 g, 9 uur, zeer goed bewaard.
 Vz. Geharnaste vorst, rechtstaand met scepter en globe.
 legende: FERDI.D:G.HI.RO-I-M.S.AV. GH.HV:-:
 Kz. Gekroond wapenschild.
 legende: .BO.ZC'.REX.IN.HI.ARCH.AV. E.CAR.ZC.15.64.
 Ref. M.z.A., Tafel 2, nr. 35.

Maximiliaan II (1564-1576)

78. Dukaat, goud, 1568, Kremnitz (Hongarije), 23 mm, 3,55 g, 12 uur, prachtig bewaard.
 Vz. Gekroonde madonna, gezeten met kind op de rechter schoot, tronend op maansikkel, onderaan wapentje van Oostenrijk.
 legende: MAX.II.D.G.EL.RO.schildje. I.S. AV.GH.HVB.R
 Kz. Gekroonde koning met hellebaard en globe met kruis/K-B.
 legende: S. roos LADISLAVS roos – roos REX roos 1568 roos
 Ref. Fri 235, nr. 30; M.z.A.Tafel 8, nr.1; Hu 973.

79. Dukaat, goud, 1574, Kremnitz (Hongarije), 23 mm, 3,53 g, 10 uur, prachtig bewaard.
 Vz. Gekroonde madonna, gezeten met kind op de rechter schoot, tronend op maansikkel, onderaan wapentje van Oostenrijk.
 legende: MAX.II.D.G.EL.RO schildje .I.S. AV.GE.HVB.R
 Kz. Gekroonde koning met hellebaard en globe met kruis/K-B.
 legende : S roos LADISLAVS roos – roos REX roos 1574 roos
 Ref. Fri 235, nr. 30; M.z.A., Tafel 8, nr. 1; Hu 973.

80. Dukaat, goud, 1577, Kremnitz (Hongarije), 23 mm, 3,58 g, 8 uur, prachtig bewaard.
 Vz. Gekroonde madonna, gezeten met kind op de rechter schoot, tronend op maansikkel, onderaan wapentje van Oostenrijk.
 legende: MAX.II.D.G.EL.RO schildje .I.S. AV.GE.H.B.R.
 Kz. Gekroonde koning met hellebaard en globe met kruis/ K-B.
 legende: S roos LADISLAVS roos – roos REX roos 1577 roos
 Ref. Fri 235, nr. 30; M.z.A., Tafel 8, nr. 1; Hu 973.

KONINKRIJK PORTUGAL

Jan III (1521-1557)

81. Cruzado Calvario - 400 reais, goud, z.d. (na 1538), Lissabon, 23 mm, 3,51 g, 6 uur, prachtig bewaard.
 Vz. Gekroond wapenschild van Portugal.
 legende: + IOANES.III.PORTUGALII
 Kz. Kalvariekruis op rotsen.
 legende: :IN:HOC:SIG – NO:VINCES
 Ref. Fri 340, nr. 22; F.Vaz J 3. 26, var.

Sebastiaan I (1557-1578)

82. Cruzado - 500 reais, goud, z.d. (na 1560), Lissabon, 24 mm, 3,80 g, 7 uur, goed bewaard.
 Vz. Gekroond wapenschild van Portugal.
 legende: +SEBASTIANVS:I:REX: PORTVG
 Kz. Gevoet kruis.
 legende: roos IN:HOC:SIGNO:VINCES
 Ref. Fri 341, nr. 29; F.Vaz Se. 07.

ZWITSERSE TERRITORIA

Stad Genève

83. Ecu-pistolet, goud, 1566, Genève, 21 mm, 3,30 g, 3 uur, prachtig bewaard.
 Vz. Gekroonde dubbele adelaar met stadswapen op de borst.
 legende: roos GENEVA roos CIVITAS roos 1566 roos
 Kz. Gevlamde zon met centraal IHS
 legende: :POST:TENEBRAS:LVX:G
 Ref. Fri 377, nr. 218.

ITALIAANSE TERRITORIA

Mantua

Guglielmo Gonzaga (1550-1575)

84. Scudo d'oro del Sole con la Croce, goud, z.d., Mantua, 23 mm, 3,34 g, 12 uur, prachtig bewaard (vz. niet gekuist)²⁰.
 Vz. Gekroond wapenschild van Mantua met Monferrato als hartschild.
 legende: ster GVLIEL.DVX.MANT.III. E.MAR.MONT FE
 Kz. Versierd kruis met in de kwartieren G-V-G-V-
 legende: + QUI.NON.COLLIGIT. MECVM. DISPERGIT
 Ref. Fri 276, nr. 534; CNI, vol. IV, 300, XXIV, nr. 13

¹⁹ De omgekeerde notatie van de letter N is een gekende spelerei van muntmeester Naster (Passon 1983, 37).

²⁰ Bij hun ontdekking waren de goudstukken bezet met een matte zwarte afzetting, ze werden door de vinders opgepoetst. De zilverstukken droegen een corrosie en een harde zilverpatina. Ze werden door ons gereinigd tot op identificatieniveau met een ammoniak en wateroplossing.

RÉSUMÉ

Un dépôt monétaire du 16ème siècle à Zingem (prov. de Flandre Orientale)

Un dépôt monétaire fut découvert en mai 1997 durant des travaux de rénovation d'une vieille maison dont les parties les plus anciennes remontent au moins au 16ème siècle: 76 pièces d'or et 8 d'argent étaient cachées dans une petite cruche en grès (fig. 4), enfouie sous un dallage en calcaire de Tournai.

Le dépôt est composé de 36 monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols (représentant 30,84 % de la valeur du dépôt), 20 monnaies d'Espagne (34,15 %) et 28 pièces (35 %) d'autres nations (états allemands, Angleterre, France, territoires d'Autriche, d'Italie et de Suisse, et Portugal). Il nous renseigne sur la circulation monétaire et la thésaurisation de l'époque. Il semble s'agir d'un dépôt d'épargne typique, composé de pièces d'or soigneusement sélectionnées et d'un petit nombre de grandes pièces d'argent, et représentant un choix des principales Monnaies européennes.

L'enfouissement du dépôt pourrait être lié aux événements de l'année 1578, lorsque le village de Zingem eut à souffrir de ravages et de pillages par

une garnison de la République Calviniste de Gand, suivie de troupes françaises venues d'Audenarde, ou aux calamités survenues durant les années suivantes. Ce dépôt s'intègre dans un large horizon de trésors monétaires de la seconde moitié du 16ème siècle, dont l'enfouissement est à mettre en rapport avec les troubles liés aux guerres de religion.

Ce dépôt, dont la valeur se chiffre à 279 florins et 6 patards, représente un capital non négligeable, qui durant les années 1576/1580 suffisait à couvrir pour cinq années les besoins en blé d'une famille type composée de cinq personnes.

Du point de vue numismatique, on peut remarquer une variante inédite d'un escudo de Jeanne et Charles Ier d'Espagne, frappé à Séville (n° 43), et un florin d'or rare de Herman IV de l'archevêché de Cologne (n° 57).

Le dépôt monétaire de Zingem fut acquis par les autorités de la Province de Flandre Orientale et est exposé au musée provincial d'Ennemy, à Audenarde.

BIBLIOGRAFIE

- AERTS E. 1982: Laatmiddeleeuwse Brabantse rekeningen in het historisch onderzoek, *Tijdschrift van het Gemeentekrediet van België* 42, 275-294.
- BEECKMANS L. 1983: Twee muntschatten uit Ophasselt, *Het Land van Aalst* XXXV, 204-216.
- BEECKMANS L. 1985: Een 16de-eeuwse muntschat uit Ninove, *Het Land van Aalst* XXXVII, 41-48.
- CALICÓ F., CALICÓ X. & TRIGO J. 1994: *Catalogo de todas las monedas emitidas desde los reyes catolicos a Juan Carlos I 1474-1994*, Numismatica Española, Barcelona, 8e ed.
- CIANI L. 1926: *Les monnaies royales françaises de Hugues Capet à Louis XVI*, Parijs.
- COEKELBERGHS A. 1984: *Ordonnances monétaires sous Philippe II de 1563 à 1598*, Dossiers du Cercle d'Etudes Numismatiques 1, Brussel.
- Corpus Nummorum Italicorum 1910-1939* (18 delen), Rome, deel IV.
- DELMONTE A. 1964: *De gouden Benelux*, Amsterdam.
- DELMONTE A. 1967: *De zilveren Benelux*, Amsterdam.
- DE ROUCQ G. 1635: *Historie van den Oorsprong, Voortgang en Ondergang der Ketterye binnen en ontrent de Prochien van Asper en Zingem, beginnende van den jaere 1587*, Zingem, (3de druk, Oudenaarde, 1773).
- DIERICKX M. S.J. 1943: *Geschiedenis van Zingem*, Antwerpen.
- DUPLESSY J. 1988-89: *Les monnaies françaises royales de Hugues Capet à Louis XVI (987-1793)*, Parijs, (2 delen) deel 2.
- FRIEDBERG R. 1980: *Gold coins of the world*, The Coin and Currency Institute, New-York.
- HUSZÁR L. 1979: *Münzkatalog Ungarn, von 1000 bis Heute*, München.
- MATTHYS A. 1971: *Les grès communs de Bouffloulx et Châtelet (XVIe-XVIIe S.)*, Oudheidkundige Repertoria B-VI, Nationaal Centrum voor Oudheidkundige Navorsingen in België, Brussel.
- MILLER ZU AIHHOLZ V., LOEHR A. & HOLZMAIR E. 1948: *Österreichische Münzprägungen 1519-1938*, Wenen, Auflage 2.
- NORTH J.J. 1975: *English Hammered coinage, II. Edward I to Charles II, 1272-1662*, Londen.
- NOSS A. 1913: *Die Münzen der Erzbischöfe von Cöln, 1306-1547*, (3 delen), Keulen, deel II.
- PASSON T. 1983: Elf eeuwen Nijmeegse Muntgeschiedenis, 5de vervolg, *Muntkoerier* 7.
- PROBST G. 1975: *Die Münzen Salzburgs*, Graz.
- REINEKING-VON BOCK G. 1976: *Steinzeug*, Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln, Keulen, 2de ed.
- SEABY H.A. 1978: *Coins of England and the United Kingdom*, Standard catalogue of British coins, Londen, 16e ed.
- VANDENBROEKE Chr. 1979: Sociale en conjuncturele facetten van de linnennijverheid in Vlaanderen, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* XXXIII, 117-174.
- VAN GELDER H.E. & HOC M. 1960: *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols (1434-1713) + supplément*, Amsterdam.
- VAN GELDER H.E. 1965-66: Muntvondst Serooskerke 1966, *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 52-53, 125-205.
- VAN KEYMEULEN A. 1973: *Les trésors monétaires modernes trouvés en Belgique 1434-1970*, Cercle d'Etudes Numismatiques 6, Brussel.
- VAN LAERE R. 1994: De muntslag vanaf de eenmaking door Filips de Goede tot Filips V en de muntschatten uit Zuid-Oost-Vlaanderen. In: ROGGE M. & BEECKMANS L. (eds.), *Geld uit de grond. Tweeduizend jaar muntgeschiedenis in Zuid-Oost-Vlaanderen*, Publicaties van het Provinciaal Archeologisch Museum van Zuid-Oost-Vlaanderen - site Velzeke, Buitengewone reeks 2, Zottegem, 145-170.
- VAZ F. 1973: *Livro das moedas de Portugal*, Braga.